„Ekonomista" 2014, nr 5
http://www.ekonomista.info.pl

ANNA TOBOLSKA*

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w przemyśle Polski: struktura działowa i przestrzenna

Wstęp

Przedmiotem artykułu jest analiza struktury działowej oraz przestrzennej napływu inwestycji zagranicznych do przemysłu w Polsce oraz próba określenia stopnia internacjonalizacji tej sfery gospodarki. Zagadnienia te są istotne nie tylko z poznawczego punktu widzenia, lecz także mogą wskazywać na określone implikacje dla gospodarki, a w szczególności dla polityki gospodarczej kraju. Jak wskazują bowiem liczne przykłady, inwestorzy dokonujący bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) decydują nieraz w dużym stopniu o poziomie i kierunkach rozwoju gospodarek poszczególnych krajów i regionów – zarówno w wymiarze lokalnym, jak i ponadnarodowym. W artykule uwagę skoncentrowano na inwestycjach zagranicznych w przemyśle, jako tej sferze gospodarki, która w znaczący sposób kształtuje nie tylko wskaźniki wzrostu gospodarczego, ale też sytuację na rynku pracy, a tym samym wpływa na poziom i warunki życia mieszkańców.

W pierwszym kroku przeprowadzonego badania dokonano analizy napływu kapitału inwestorów zagranicznych w ujęciu dynamicznym w skali całego kraju oraz w porównaniu z sytuacją globalną. W kolejnym etapie scharakteryzowano strukturę inwestycji zagranicznych w różnych działach przemysłu, który w niniejszym artykule jest identyfikowany z sekcją C „Przetwórstwo przemysłowe" według PKD 2007. Na podstawie wybranych zmiennych: wielkości zainwestowanego kapitału, liczby spółek z kapitałem zagranicznym i wielkości zatrudnienia, przy zastosowaniu wybranych metod ilościowych, dokonano oceny stopnia zróżnicowania struktury działowej inwestycji zagranicznych w tej sekcji. W dalszej części artykułu scharakteryzowano strukturę przestrzenną napływu kapitału zagranicznego do przemysłu w dwóch

* Dr Anna Tobolska, Instytut Geografii Społeczno- Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: juli@amu.edu.pl

aspektach: kierunków inwestowania w skali regionalnej oraz kierunków pochodzenia inwestorów zagranicznych. Podsumowanie analizy przedstawiono w postaci konstrukcji profilu internacjonalizacji tej sfery gospodarki polskiej.

W artykule wykorzystano materiały statystyczne dotyczące spółek z udziałem kapitału zagranicznego oraz napływu BIZ pochodzące z takich źródeł jak:

– coroczne publikacje UNCTAD *World Investment Report* (WIR) – dane z tego źródła wykorzystano do opisu zmian w strukturze przepływów BIZ na świecie, z uwzględnieniem pozycji Polski;
– dane sprawozdawcze publikowane przez Narodowy Bank Polski (NBP), które wykorzystano do porównań napływu kapitału zagranicznego do Polski w ujęciu dynamicznym – dane te dotyczą także tylko inwestycji bezpośrednich (BIZ);
– informacje i opracowania Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ), która udostępnia dane o największych inwestorach zagranicznych w Polsce, w różnych branżach, z uwzględnieniem ich lokalizacji;
– publikowane informacje i opracowania statystyczne oraz roczniki statystyczne GUS, wykorzystane do oceny zróżnicowania struktury działowej inwestycji zagranicznych w sekcji przetwórstwo przemysłowe.

Wykorzystanie wskazanych źródeł wynika z różnego poziomu dezagregacji danych publikowanych przez wymienione instytucje, przydatnych dla analizy poszczególnych aspektów internacjonalizacji przemysłu. Niestety mankamentem takiego podejścia jest stosunkowo słaba porównywalność wyników analiz prowadzonych na pdostawie danych z tak różnych źródeł, wynikająca z odmiennej metodyki gromadzenia i przetwarzania informacji pierwotnych przez wymienione instytucje. Przy każdym zestawieniu opartym na danych statystycznych zostało podane ich źródło. Najszerzej wykorzystano opracowanie GUS *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 roku*, zawierające informacje o aktywnych prawnie i ekonomicznie podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce, które wzięły udział w badaniu GUS i złożyły wymagane sprawozdanie, niezależnie od udziału zainwestowanego w nich kapitału. Należy podkreślić, że według tych danych 99,9% ogółu kapitału zagranicznego zostało zainwestowanych w spółkach z ponad 10% udziałem kapitału zagranicznego w kapitale podstawowym, a ponadto podmioty z tej grupy stanowiły 98% ogółu podmiotów z kapitałem zagranicznym i zatrudniały 97,9% ogółu w nich pracujących. Stąd więc można przyjąć, że dane z tego źródła dotyczą niemal całości podzbioru zagranicznych inwestycji bezpośrednich, co z kolei umożliwia w pewnej mierze uogólnione porównania z danymi z pozostałych źródeł, tj. PAIiIZ czy NBP. W ostatniej części artykułu, do konstrukcji profilu internacjonalizacji przemysłu wykorzystano z kolei dane publikowane przez GUS w „Rocznikach statystycznych przemysłu" – choć metodyka gromadzenia tych danych jest nieco odmienna niż w cytowanym wyżej opracowaniu GUS, to jednak – jak ustalono po konsultacji z Wydziałem Mierników Produkcji Departamentu Produkcji GUS oraz Wydziałem Rejestru REGON Departamentu Metodologii, Standardów i Rejestrów GUS – porównania danych z tych dwóch źródeł są uprawnione.

1. Napływ BIZ jako forma ekspansji korporacji międzynarodowych

Postępujący od początku lat 90. proces integracji gospodarki polskiej z międzynarodowym otoczeniem rynkowym dokonuje się głównie poprzez włączanie przedsiębiorstw polskich w struktury przedsiębiorstw międzynarodowych – wielkich korporacji, które budując swój potencjał i umacniając pozycję konkurencyjną w skali globalnej korzystają z różnych strategii internacjonalizacyjnych. W zależności od przyjętych strategii (zagadnieniom tym poświęcone są dość liczne publikacje, m.in.: Czupiał 2011; Fonfara 2009; Gorynia 2007; Griffin 2004; Kowalski 2004; Kutschker, Schmid 2005; Rymarczyk 2004; Stonehouse, Hamill, Campbell, Purdie 2001; Stryjakiewicz 1999; Tobolska 2010a, 2010c; Yip 2004), ekspansja międzynarodowa tych megaprzedsiębiorstw dokonuje się najczęściej poprzez transgraniczne fuzje bądź przejęcia lub przez inwestycje typu *greenfields*. Te dwa sposoby ekspansji na rynki zagraniczne są realizowane głównie w formie zagranicznych inwestycji bezpośrednich, co oznacza przede wszystkim wniesienie przez inwestorów znaczących udziałów kapitałowych do spółek w kraju goszczącym, ale także takie formy, jak reinwestowanie zysków czy też inne instrumenty finansowe, np. wewnętrzne kredyty inwestorów – wymienione komponenty napływu BIZ są uwzględniane w rachunkach NBP (por. np. http://www.nbp.pl/publikacje/zib/zib_2011_n.pdf). Choć zagraniczne inwestycje bezpośrednie nie są jedyną formą napływu kapitału zagranicznego, to one jednak prowadzą do powstawania międzynarodowych podmiotów gospodarczych, w Polsce najczęściej w formie spółek z o.o., i tym samym przyczyniają się w głównej mierze do procesu internacjonalizacji przemysłu i całej gospodarki.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie są oznaczane najczęściej w polskiej literaturze skrótem „BIZ", który będzie stosowany w dalszej części artykułu, choć wielu autorów stosuje skrót „ZIB" dla podkreślenia tłumaczenia oryginalnego zwrotu stosowanego w literaturze anglojęzycznej *foreign direct investment* – FDI (por. np. Zorska 1998, 2002; Gorynia, 2012). Kwestie oznaczeń wydają się być jednak drugorzędne w stosunku do znaczenia BIZ w gospodarkach krajów zarówno przyjmujących, jak i będących źródłem tego rodzaju inwestycji. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako jedna z form międzynarodowego przepływu kapitału wyróżniają się bowiem tym, że oprócz transferu kapitału w formie pieniężnej dotyczą również przepływu środków rzeczowych (np. maszyny, urządzenia) oraz wartości niematerialnych i prawnych (np. patentów i licencji). Istotne znaczenie ma również z góry przyjmowane założenie, że głównym motywem bezpośredniego inwestowania jest utrzymanie długookresowych wpływów na zarządzanie powstałymi spółkami, głównie w celu wzmocnienia udziału w lokalnym czy regionalnym rynku, poza granicami kraju inwestora – to założenie jest eksponowane w definicji BIZ zaproponowanej przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (por. np. Kutschker, Schmid 2005; Tobolska 2007). Dlatego BIZ jako szczególnie trwałą formę przepływu kapitału, a także o znacznej wartości (wg definicji OECD zaangażowany kapitał to co najmniej 10% udziału w kapitale przedsiębiorstwa bez-

pośredniego inwestowania lub uprawnienia do 10% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub udziałowców (por. np. Tobolska 2007, s. 246 lub http://www.nbp.pl/publikacje/zib/zib2003.pdf), można uznać za jeden z najistotniejszych składników procesów internacjonalizacji i globalizacji gospodarki. Liczne kraje poprzez liberalizację i deregulację przepisów prawa gospodarczego wspierają napływ BIZ w różnych branżach, stymulując tym samym wzrost gospodarczy – wskazuje na to wiele opracowań, w których są analizowane związki wielkości napływu BIZ ze wskaźnikami wzrostu gospodarczego, przede wszystkim PKB (por. np. Buszko, Vashchenko 2012; Fierla 2007; Gorynia 2012; Górniewicz, Siemiątkowski 2007; Owczarzak 2006; Zorska 1998).

Z punktu widzenia gospodarki polskiej najważniejsze znaczenie mają bezpośrednie inwestycje w sferze przemysłu, gdyż w okresie transformacji gospodarczej od 1989 r. w największym stopniu przyczyniły się one do napływu nowych technologii do polskich firm, modernizacji środków trwałych, a także tworzenia nowych miejsc pracy, zarówno w przedsiębiorstwach bezpośredniego inwestowania, jak i w ich otoczeniu (por. m.in. Cieślik 2005; Domański 2001, 2005; Domański, Gwosdz 2008; Dziemianowicz 1997; Matykowski, Tobolska 2009; Rachwał 2000; Stryjakiewicz (red.) 2005; Tobolska 2004, 2006, 2010a; Wdowicka 2008). Poprzez takie pozytywne aspekty napływ BIZ przyczynił się do podniesienia konkurencyjności i wzmocnienia potencjału gospodarczego naszego kraju, choć odrębną sprawą – i to dość dyskusyjną – jest stopień innowacyjności i efektywności tych inwestycji oraz ich ocena społeczna (por. np. Fierla 2007; Flejterski, Wahl 2003; Górniewicz, Siemiątkowski 2007; Stryjakiewicz 2007; Tobolska 2010 b).

2. Zmiany wielkości i struktury napływu BIZ do Polski w perspektywie globalnej

Według danych NBP w 2011 r. w Polsce zainwestowano 13 567 mln euro (tj. 55 892 mln zł) w formie BIZ i było to o 29,5% więcej niż w 2010 r., ale ciągle mniej (o 21,4%) niż w rekordowym 2007 r., kiedy do Polski napłynął kapitał zagraniczny o wartości 17 242 mln euro (rys. 1).

Według danych NBP tylko 9,6% ogółu BIZ w 2011 r. stanowiły inwestycje w dziale przetwórstwo przemysłowe. Jest to dość silna dysproporcja w porównaniu z tendencjami globalnymi przepływów BIZ. Jak wskazują bowiem dane UNCTAD (*World Investment Report* 2012), pomimo że w strukturze globalnej BIZ dominowały do 2009 r. inwestycje w sektorze usług, to jednak relacja ta wyraźnie się zmieniła po kryzysie finansowo-gospodarczym i od 2010 r. przeważają inwestycje w przemyśle, podczas gdy napływające do Polski inwestycje przemysłowe w tych latach są na wyjątkowo niskim poziomie (rys. 2). W nowej, pokryzysowej sytuacji największa aktywność inwestorów przemysłowych jest kierowana do krajów rozwijających się, a zainteresowanie naszym krajem jako

Rysunek 1

Napływ BIZ do Polski w latach 1996–2011, w tym do działu przetwórstwo przemysłowe (w mln EUR i %)

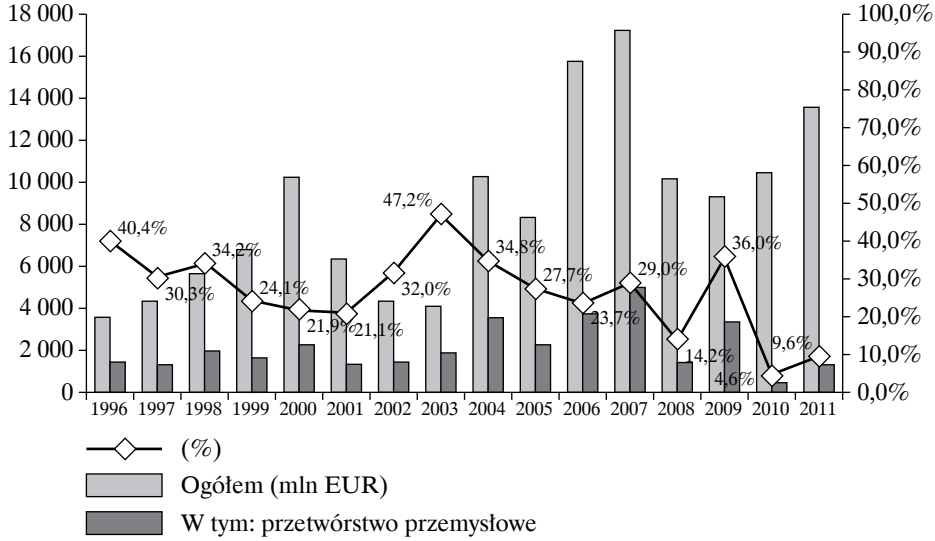

Źródło: Opracowanie na podstawie *„Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2003 (w 2007, 2011) roku"*. www.nbp.pl.

miejscem lokalizacji inwestycji relatywnie zwiększyło się w sferze usług. Należy również podkreślić, że Polska nie należy już do grona najatrakcyjniejszych destynacji inwestycji zagranicznych – w badaniach ankietowych wśród inwestorów wymieniana była w raporcie UNCTAD za 2012 r. na 14. miejscu, a jeszcze rok wcześniej na 6. (w 2012 r. w pierwszej piątce tego rankingu znalazły się 4 kraje zaliczane do grupy transformujących się gospodarek: Chiny, Indie, Indonezja i Brazylia – WIR 2012, s. 22).

Opisana dysproporcja sektorowa napływu BIZ do Polski wynika w dużej mierze z różnego definiowania sektora pierwotnego i usługowego w statystykach UNCTAD oraz w Polsce (por. rys. 2), ale przede wszystkim może być efektem ogólnego obniżenia aktywności inwestycyjnej w czasie kryzysu finansowego ostatnich lat, kiedy w 2008 r. i 2009 r. nastąpił wyraźny spadek przepływów BIZ w stosunku do rekordowego 2007 r. – o 39,4% w skali globalnej (wg UNCTAD, WIR 2012), a w Polsce niemal o połowę (o 45,8% – rys. 1). Ponowny wzrost przepływów BIZ obserwowany jest od 2010 r., a w 2011 r. jego wielkość w przypadku Polski osiągnęła już 78,7% poziomu z 2007 r. (dane NBP, a wg WIR 2012 – 64,3%), a w skali świata – 77,2% (wg UNCTAD, WIR, 2012). Wzrost inwestycji zagranicznych ogółem na świecie od 2010 r. jest generowany w dużej mierze przez nowe inwestycje typu *greenfield* w krajach rozwijających się, które w okresie pokryzysowym są w relatywnie stabilniejszej kondycji ekonomicznej i gwarantują inwestującym korporacjom większe zyski (por. tab. 1). Natomiast wzrost

Rysunek 2

Struktura napływu BIZ według sektorów gospodarki w Polsce i na świecie w latach 2005–2011 (w %)

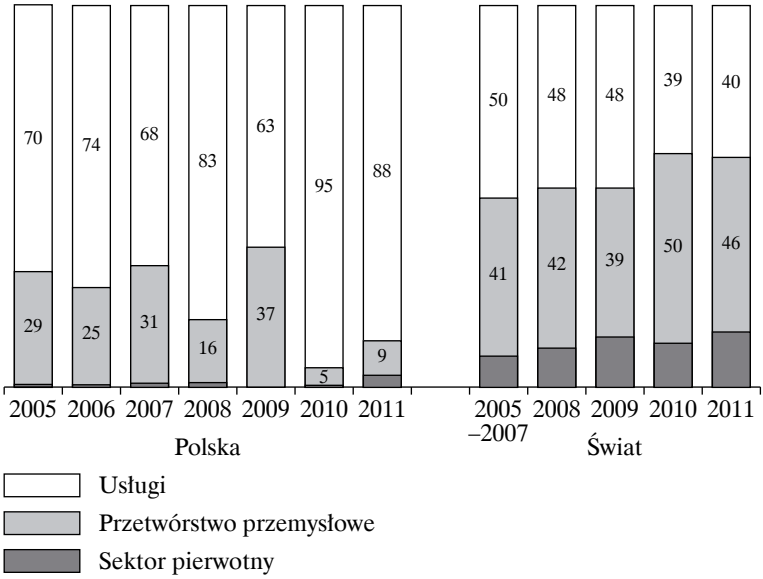

* Wg UNCTAD sektor pierwotny to sekcje: „Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo” oraz „Górnictwo i wydobywanie”, a do usług zaliczana jest również sekcja „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i parę wodną” oraz „Budownictwo”. Dane NBP dla Polski również zagregowano wg powyższych definicji.

Źródło: Opracowano na podstawie *World Investment Report* 2012, UNCTAD (dla świata) i danych NBP (dla Polski) (www.nbp.pl/publikacje/zib z lat 2005–2012).

aktywności inwestycyjnej w krajach o wysokim poziomie gospodarczym odbywa się głównie przez transgraniczne fuzje i przejęcia, co z kolei może świadczyć o zwiększającej się podaży akcji na tych rynkach oraz o zwiększonych możliwościach finansowych nabywców, wyszukujących dobrych okazji inwestycyjnych. Niemniej inwestycje *greenfield* przeważają w ogólnym bilansie przepływów BIZ nad transakcjami związanymi z fuzjami i przejęciami (wyjątek stanowił 2007 r. – por. tab. 1). W Polsce wartość fuzji i przejęć również jest niższa i niemal nie przekraczała od 2005 r. 10% wartości inwestycji *greenfield* (por. tab. 2). Jednak i w przypadku naszego kraju był rok wyjątkowy – 2011, w którym wartość transakcji fuzji i przejęć wzrosła bardzo silnie do poziomu prawie 80% inwestycji *greenfield*. Przyczyniły się do tego w dużej mierze dwie ogromne transakcje przejęcia Polkomtela SA przez Spartan Capital Holdings Sp. z o.o. (za 6,6 mld USD) oraz Banku Zachodniego WBK przez hiszpański Banco Santander SA (za 5,6 mld USD) – te dwie transakcje znalazły się w rankingu 62 największych na świecie, tj. takich, które w 2011 r. zostały zakończone kwotą powyżej 3 mld USD (wg WIR 2012; UNCTAD s. 187).

Tabela 1

BIZ typu *greenfield* oraz fuzje i przejęcia na świecie w latach 2005–2011

Rok	Wartość inwestycji *greenfield* (mln USD)	Liczba inwestycji *greenfield*	Udział inwestycji *greenfield* w krajach rozwijających się	Wartość transgranicznych fuzji i przejęć (mln USD)	Liczba transakcji przejęć i fuzji	Udział fuzji i przejęć w krajach rozwiniętych	Fuzje i przejęcia jako udział inwestycji *greenfields*
2005	754 910	10 874	48,70%	462 253	5 004	76,00%	61,20%
2006	989 581	12 868	49,90%	625 320	5 747	75,30%	63,20%
2007	1 015 738	13 065	51,50%	1 022 725	7 018	73,90%	100,70%
2008	1 634 445	17 307	45,80%	706 543	6 425	71,60%	43,20%
2009	1 051 581	14 763	46,90%	249 732	4 239	68,90%	23,70%
2010	904 572	15 131	49,10%	344 029	5 484	66,90%	38,00%
2011	904 267	15 638	46,60%	525 881	5 769	69,20%	58,20%

Źródło: Opracowano na podstawie danych UNCTAD, *World Investment Report* (WIR) 2012.

Tabela 2

Relacje między inwestycjami greenfield oraz typu fuzje i przejęcia w Polsce w latach 2005–2011

Rok	Wartość fuzji i przejęć (mln USD)	Wartość inwestycji *greenfield* (mln USD)	Fuzje i przejęcia jako % *greenfield*	Liczba inwestycji *greenfield*
2005	1487	14 243	10,4	274
2006	773	15 651	4,9	347
2007	728	22 803	3,2	360
2008	966	35 208	2,7	407
2009	776	14 548	5,3	246
2010	1 063	11 446	9,3	313
2011	10 043	12 620	79,5	301

Źródło: Jak w tabeli 1.

Przepływy BIZ na świecie w okresie pokryzysowym wzrosły we wszystkich sektorach gospodarczych, a największe wartości charakteryzowały przemysł wydobywczy oraz przemysły przetwórcze: spożywczy i chemiczny, a także dystrybucję prądu, wody i gazu, jak również usługi transportowe i komunikacyjne – a zatem wzrost przepływów BIZ dotyczył tych działów gospodarki, które dostarczają pod-

stawowych usług i dóbr konsumpcyjnych (por. rys. 3.). Według danych UNCTAD w 2011 r. największą transakcją w branży spożywczej był zakup Foster Group z Australii przez międzynarodowy koncern SABMiller za 10,8 mld USD. Z kolei w przemyśle chemicznym największe inwestycje przeprowadziły koncerny farmaceutyczne w krajach dynamicznie rozwijających się, które ciągle oferują korzystniejsze warunki produkcji oraz coraz większy rynek zbytu ze względu m.in. na zmieniający się model konsumpcji społeczeństwa tych krajów. Te uwarunkowania są szczególnie istotne w przypadku produkcji leków tracących ochronę patentową lub generyków – przykładem takiej olbrzymiej transakcji było nabycie przez Daiichi Sankyo (Japonia) za 4,6 mld USD producenta farmaceutyków Ranbaxy (Indie).

Rysunek 3

Struktura BIZ na świecie w 2011 r. według sektorów i działów gospodarki

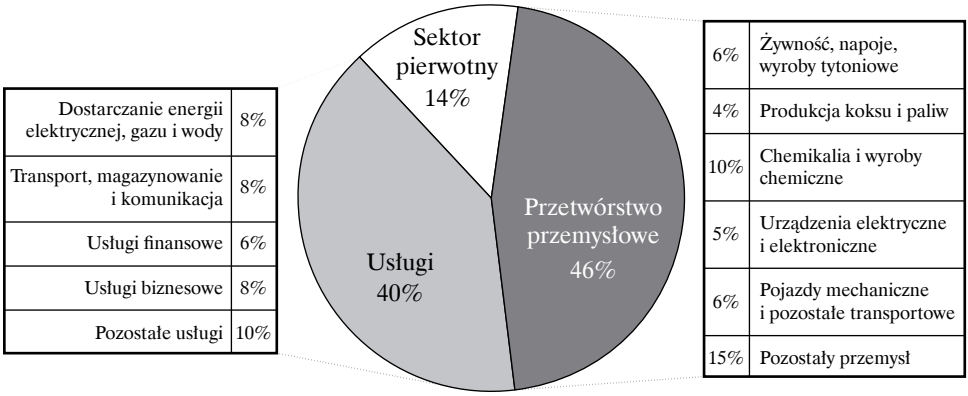

Źródło: Jak w tabeli 1.

Struktura napływu BIZ do Polski w 2011 r. była odmienna od tej w skali globalnej: najwięcej kapitału – ponad 11 230 mln USD, tj. 59,5%, napłynęło do sfery usług, a w szczególności do takich działów, jak: handel, działalność finansowa, telekomunikacja, działalność *head offices* i doradztwo w zarządzaniu, a także obsługa nieruchomości (wg danych NBP, rys. 4).

Taki rozkład napływu BIZ do Polski ma bardzo trwałą tendencję – podobnie było w 1996 r., kiedy usługi stanowiły również większość napływu BIZ (58,2%), w tym również na pierwszych miejscach były: handel oraz pośrednictwo finansowe, a także telekomunikacja i obsługa nieruchomości. Podobnie w 2007 r., rekordowym pod względem napływu BIZ do Polski, najwięcej zainwestowano w sferę usług – niemal 60% i wówczas również największe inwestycje pojawiły się w czterech wymienionych sekcjach, w nieco tylko zmienionej kolejności: pośrednictwo finansowe, handel, usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (w tym prawnicze, rachunkowo-księgowe i zarządzanie holdingami) oraz obsługa nieruchomości. Struktura napływu BIZ do sfery usług w Polsce jest bardzo podobna do tej w skali globalnej. Natomiast większe różnice strukturalne w stosunku do tendencji światowej występowały w 2011 r. w strukturze napływu

Rysunek 4

Struktura napływu BIZ do Polski w latach 1996–2011 według głównych sektorów gospodarki (w mln USD)

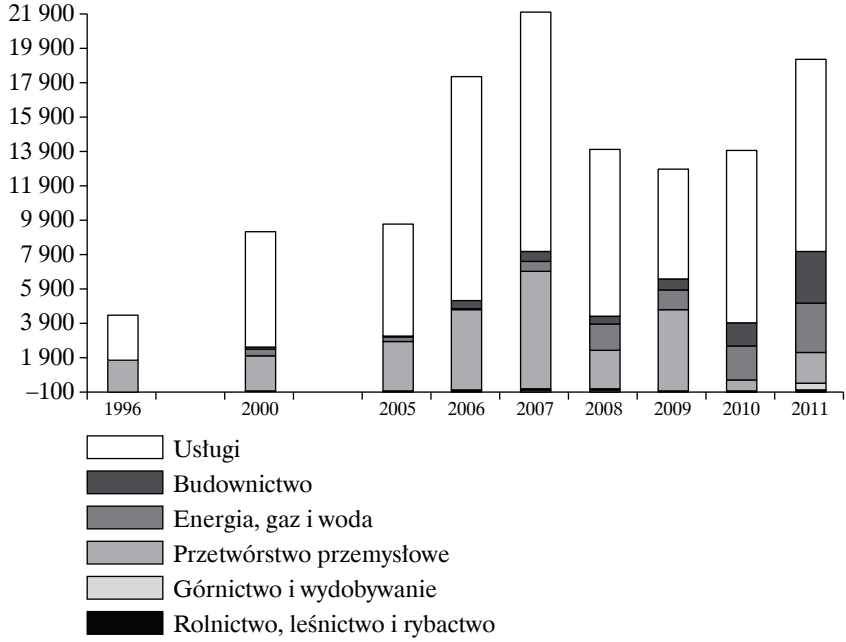

Źródło: Jak na rysunku 1.

BIZ w sferze przetwórstwa przemysłowego. Największe strumienie BIZ napłynęły do Polski do sekcji produkcji metali i wyrobów z metali (597,6 mln USD), wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (569,5 mln USD), wyrobów farmaceutycznych (564,1 mln USD), a w dalszej kolejności do sekcji produkcji samochodów, przyczep i naczep (373,7 mln USD) oraz pozostałego sprzętu transportowego (341,0 mln USD), a także do produkcji artykułów spożywczych, napojów i wyrobów tytoniowych (343,9 mln USD), oraz do produkcji drewna, papieru i poligrafii (310,5 mln USD – wszystkie dane wg http://www.nbp.pl/publikacje/zib/zib_2011_n.pdf). Te działy przemysłu tylko w części pokrywały się z głównymi światowymi kierunkami przepływów BIZ w 2011 r., do których należały w pierwszej kolejności: chemikalia i wyroby chemiczne, produkcja żywności, napojów i wyrobów tytoniowych oraz pojazdów i sprzętu transportowego (por. rys. 3).

Ponadto należy zwrócić uwagę na potężne inwestycje w Polsce w 2011 r. w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i parę wodną, znacznie większe niż w dziale przetwórstwo przemysłowe (15,0% wobec 9,6%), a także w sekcji budownictwo (16,1% ogółu napływu inwestycji zagranicznych ogółem). Te sekcje są zaliczane w metodyce UNCTAD do sfery usług, natomiast w Polsce do sfery przemysłu – stąd też może wynikać opisywana wyżej dysproporcja w porównywanych danych statystycznych (rys. 2). Ale na niewielkie saldo napływu BIZ

do polskiego przemysłu w 2011 r. (1 805,8 mln USD) miały także wpływ dezinwestycje w wielu działach – największe w produkcji komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych (–753,2 mln USD) i w pozostałych sektorach produkcji przemysłowej (–956,5 mln USD – por. rys. 5). Dezinwestycje dotyczą nie tylko przemysłu, ale również występują w innych działach gospodarki, np. w 2011 r. występowały jeszcze m.in. w sekcji „Informacja i komunikacja" (–984,4 mln USD), w dziale „Transport lądowy i rurociąg" (–142,2 mln USD) czy w dziale „Reklama" (–197,3 mln USD). Oznacza to, że w tych działach gospodarki wartość napływu kapitału była ujemna, co zazwyczaj następuje jako skutek wycofania udziałów kapitałowych, ujemnego salda obrotów kredytowych inwestorów w danej branży lub ujemnych reinwestowanych zysków, przewyższających środki na zakup udziałów i akcji przedsiębiorstw bezpośredniego inwestowania.

Rysunek 5

Napływ BIZ w wybranych działach przetwórstwa przemysłowego w 2011 r. w Polsce (w mln USD)

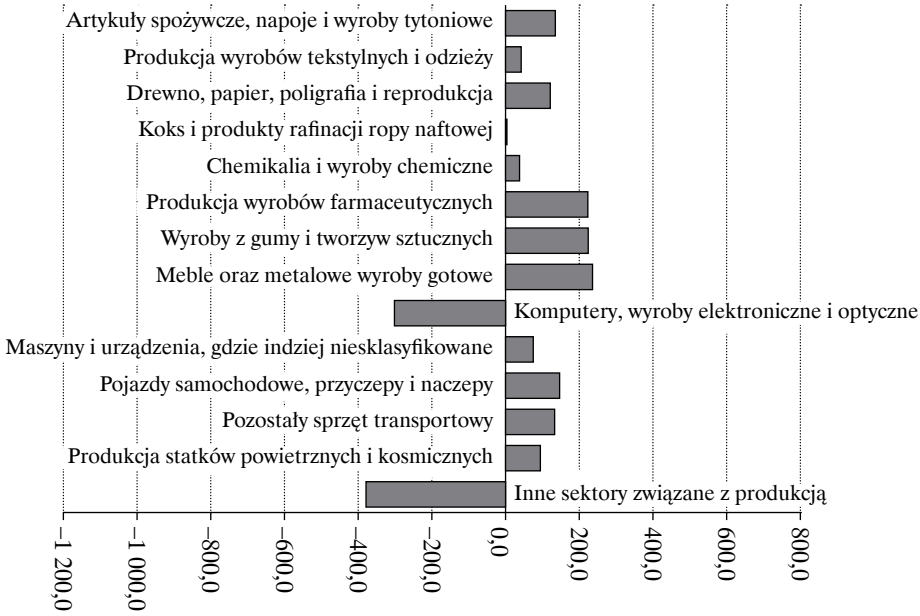

Źródło: Opracowanie na podstawie *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2011 roku*, www.nbp.pl.

3. Struktura działowa BIZ w przemyśle w Polsce

Skumulowana wartość kapitału zagranicznego zainwestowanego w Polsce w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego osiągnęła w 2011 r. poziom 164 559,4 mln zł, z czego najwięcej, aż 38,5% zainwestowano w podmiotach z sekcji przetwórstwo przemysłowe (wg danych GUS, rys. 6). Na kolejnych miej-

Rysunek 6

Struktura podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym, struktura pracujących w nich oraz struktura kapitału zagranicznego wg sekcji PKD w 2011 r. w Polsce

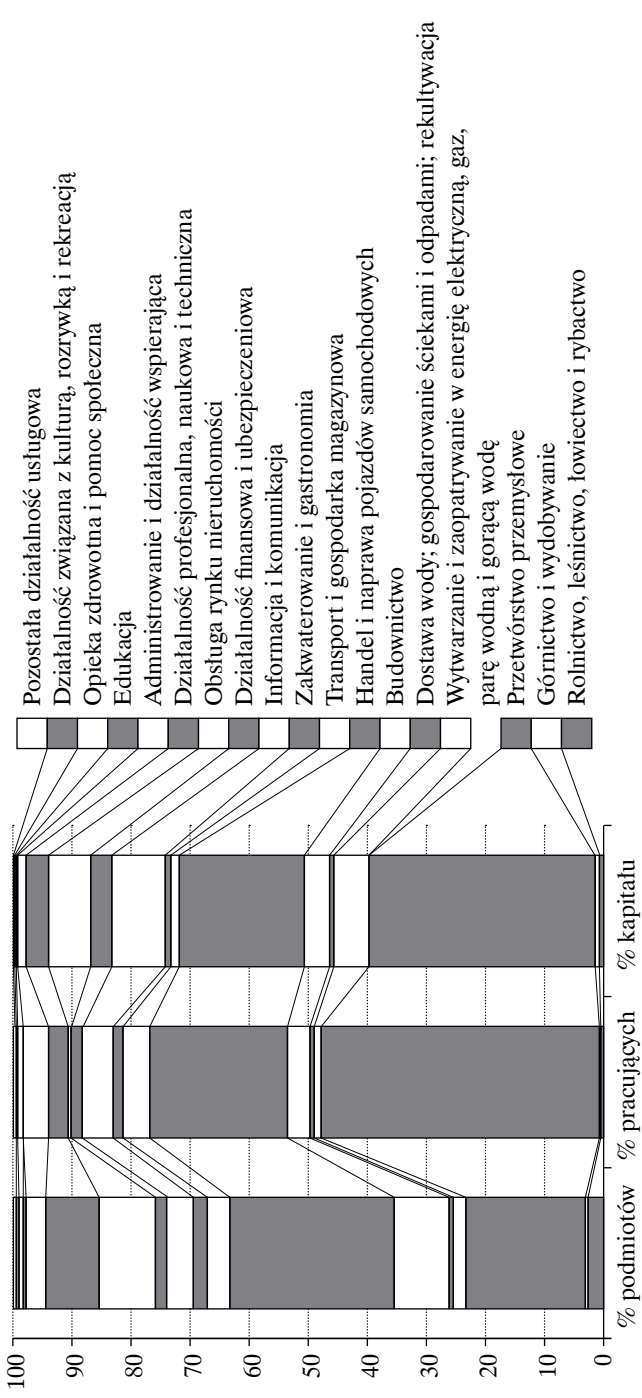

Źródło: Opracowanie na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 roku*, GUS, 2012.

scach pod względem wartości kapitału zainwestowanego przez przedsiębiorców zagranicznych znalazły się podmioty prowadzące działalność w sekcji handlu i napraw pojazdów samochodowych (21,1%), a w dalszej kolejności w sekcji informacji i komunikacji (8,9%), i relatywnie niewiele mniejszy odsetek w sekcji obsługa rynku nieruchomości (7,1%, rys. 6). Porównując wartość zgromadzonego kapitału zagranicznego w 2011 r. w poszczególnych sekcjach z wartościami corocznego napływu inwestycji do Polski, można zauważyć, że mimo iż do przemysłu kapitał nie napływał najszerszym strumieniem w poszczególnych latach (np. według danych NBP w 2011 r. tylko 9,6% ogółu zainwestowanych kapitałów w Polsce, http://www.nbp.pl/publikacje/zib/zib_2011_n.pdf), to jednak w tej sekcji gospodarki została zgromadzona największa wartość inwestycji zagranicznych – 63 401,3 mln zł. Z kolei w tych działach gospodarki, gdzie kapitał napływał corocznie w znaczących ilościach, zgromadzone do 2011 r. skumulowane inwestycje zajmowały dopiero kolejne, dość odległe miejsca w takim rankingu – np. największe inwestycje w 2011 r. napłynęły do sekcji działalności finansowej i ubezpieczeniowej – 14 249,1 mln zł (wobec np. 5 351,2 mln zł do całej sekcji przetwórstwa przemysłowego), ale pod względem skumulowanych wartości kapitału zagranicznego inwestycje w tej sekcji są dopiero na siódmym miejscu. Powyższe zależności wskazują więc, że najtrwalsze inwestycje w Polsce mają miejsce właśnie w przemyśle, w sekcji przetwórstwo przemysłowe, a w pozostałych działach stosunkowo częściej dochodzi do dezinwestycji.

Przetwórstwo przemysłowe to również sfera gospodarki polskiej, w której zatrudnionych jest najwięcej pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym – w 2011 r. 742 186 osób, tj. 47,4% ogółu pracujących w tych przedsiębiorstwach. Na drugim miejscu jest sekcja handlu i napraw pojazdów samochodowych – 23,5% ogółu pracujących w podmiotach z kapitałem zagranicznym. Pod względem liczebności podmiotów z kapitałem zagranicznym przemysł zajmuje drugą pozycję po handlu i naprawach: z 24 910 podmiotów z kapitałem zagranicznym funkcjonujących w 2011 r. w Polsce 5 005 należało do sekcji przetwórstwo przemysłowe (20,1%), a 6 985 (28%) do sekcji handel i naprawy pojazdów samochodowych (rys. 6).

Zróżnicowanie działowe struktury inwestycji zagranicznych w samym przemyśle, tj. w układzie 23 działów w sekcji przetwórstwo przemysłowe, jest dość znaczne, a ponadto stopień dywersyfikacji tej struktury przedstawia się nieco inaczej w zależności od przyjętego kryterium, tj. według wartości zaangażowanego kapitału, według liczby zatrudnionych pracowników czy też według liczby podmiotów gospodarczych (tab. 3). Spośród wszystkich działów w sekcji przetwórstwo przemysłowe największy kapitał zagraniczny został zaangażowany w podmiotach zajmujących się produkcją pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (14,5%), artykułów spożywczych (11,4%), wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (9,7%) oraz wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (9,3%). Razem w 10 działach na 23 w tej sekcji zainwestowano 78,4% kapitału zagranicznego. Nieco bardziej jest zróżnicowana struktura liczebności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego – 75% takich podmiotów mieści się w obrębie 11 działów,

Tabela 3

Struktura podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym, struktura pracujących w nich oraz struktura kapitału zagranicznego wg działów PKD w sekcji przetwórstwo przemysłowe w 2011 r. w Polsce

Działy PKD w sekcji przetwórstwo przemysłowe	Podmioty z kapitałem zagranicznym		Pracujący w podmiotach z kapitałem zagranicznym		Zainwestowany kapitał zagraniczny	
	Liczba podmiotów	%	Liczba pracujących	%	Wartość (mln zł)	%
Ogółem	5 005	100,0	742 186	100,0	63 401,3	100,0
Produkcja artykułów spożywczych	**440**	**9,3**	**79 982**	**10,7**	**7 255,4**	**11,4**
Produkcja napojów	60	1,3	15 985	2,2	2 555,4	4,0
Produkcja wyrobów tytoniowych	10	0,2	5 127	0,7	5 34,2	0,8
Produkcja wyrobów tekstylnych	145	3,1	15 958	2,2	368,6	0,6
Produkcja odzieży	147	3,1	10 004	1,3	138,7	0,2
Produkcja skór i wyrobów skórzanych	31	0,7	3 775	0,5	45,3	0,1
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	**221**	**4,7**	16 795	2,3	2 381,2	3,8
Produkcja papieru i wyrobów z papieru	138	2,9	21 449	2,9	2 645,5	4,2
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	107	2,2	10 910	1,5	839,7	1,3
Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	281	0,3	9 518	1,3	277,2	0,4
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	**224**	**4,7**	22 445	3,0	**3 607,4**	**5,6**
Produkcja wyrobów farmaceutycznych	51	1,1	9 448	1,3	872,4	1,4
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	**523**	**11,0**	**67 338**	**9,1**	**5 906,0**	**9,3**
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	**242**	**5,1**	**38 492**	**5,2**	**6 119,5**	**9,7**
Produkcja metali	112	2,7	**24 957**	**3,4**	**3 947,6**	**6,2**
Produkcja wyrobów z metali	**841**	**17,6**	**64 837**	**8,7**	**3 656,6**	**5,8**
Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	**179**	**3,7**	**35 607**	**4,8**	**4 018,0**	**6,3**
Produkcja urządzeń elektrycznych	**218**	**4,6**	**55 173**	**7,4**	**3 212,4**	**5,1**
Produkcja maszyn i urządzeń	**397**	**8,4**	**37 425**	**5,0**	**2 839,6**	**4,5**
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	**260**	**5,4**	**120 423**	**16,2**	**9 168,0**	**14,5**
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	81	1,6	21 230	2,9	2 084,4	3,3
Produkcja mebli	**159**	**3,4**	**43 354**	**5,8**	497,3	0,8
Pozostała produkcja wyrobów	138	2,9	11 928	1,6	430,9	0,7

Źródło: Opracowano na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 roku*, GUS, 2012.

a najwięcej z nich funkcjonuje w dziale produkcji wyrobów z metali oraz wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, a w dalszej kolejności w produkcji artykułów spożywczych oraz maszyn i urządzeń. Jeszcze inaczej przedstawia się struktura pracujących w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego, choć na pierwszych dwóch miejscach, podobnie jak w przypadku struktury zainwestowanego znajdują się te same dwa działy, tj. dział produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep oraz dział produkcji artykułów spożywczych, w których pracuje najwięcej osób. W pierwszych 10 działach tej sekcji zatrudnionych jest 3/4 ogółu pracowników.

Na podstawie przedstawionej analizy danych statystycznych można wskazać kilka działów przemysłu w Polsce, w których inwestorzy zagraniczni są szczególnie aktywni, nie tylko poprzez wielkość zaangażowanego kapitału, ale i jednocześnie poprzez tworzenie miejsc pracy – są to działy: produkcji artykułów spożywczych i tytoniowych, produkcji samochodów, produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, a także produkcji wyrobów z metali, który to dział charakteryzuje się największą liczbą podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Taki rozkład działowy inwestycji zagranicznych wskazuje, że polski przemysł przyciąga inwestycje nie tylko do tradycyjnych działalności przetwórczych, ale także takich, które wymagają dużych nakładów wiedzy i kapitału.

Ocenę stopnia zróżnicowania działowego najobiektywniej można przeprowadzić wykorzystując metody kwantytatywne. W naszej analizie wykorzystano w tym celu klasyczne mierniki w postaci wyrównanego indeksu zróżnicowania struktury A. Rodgersa „*Im*" (Isard 1965, s. 142; Tobolska 2004, s. 42) oraz wskaźnika dywersyfikacji Creamera „*Wz*", zmodyfikowanego przez H. Rogackiego (por. Rogacki 1988, s. 51; Świdurska 2007; Tobolska 2004, s. 42–43). Wskaźniki te zastosowano w ocenie zróżnicowania struktury inwestycji zagranicznych w przemyśle ze względu na trzy kryteria: a) liczebności podmiotów gospodarczych z udziałem kapitału zagranicznego, b) liczby pracujących w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego oraz c) wielkości zainwestowanego kapitału zagranicznego. Wyniki przedstawiono w tabeli 4.

Otrzymane wyniki wyrównanego wskaźnika zróżnicowania działowego A. Rodgersa wskazują na średni stopień zróżnicowania działowego struktury przemysłu według każdego z trzech kryteriów – wyliczone wartości *Im* kształtują się na poziomie 0,5, a więc niemal dokładnie w połowie przedziału zmienności tego wskaźnika, tj. (0,1). Przy tym wartość *Im* dla struktury działowej według kryterium liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym jest taka sama jak dla struktury według kryterium liczby pracujących w nich osób (0,46), a nieco wyższa wartość *Im* dla struktury zainwestowanego kapitału (0,5) wskazuje na jego nieznacznie silniejszą koncentrację, a więc mniejsze rozproszenie między poszczególnymi działami. Potwierdzeniem tych wyników są wyliczone wartości wskaźników dywersyfikacji struktury Creamera „*Wz*" – najmniejsza dywersyfikacja charakteryzuje strukturę działową według kryterium zainwestowanego kapitału zagranicznego ($Wz = 9{,}24$), a największe rozproszenie występuje w struktu-

Tabela 4

Zróżnicowanie inwestycji zagranicznych w działach przetwórstwa przemysłowego wg liczby podmiotów, pracujących i kapitału w 2011 r.

Wyszczególnienie	Struktura podmiotów	Struktura pracujących	Struktura kapitału zagranicznego
Wyrównany wskaźnik zróżnicowania działowego A. Rodgersa *Im*	0,46	0,46	0,5
Wskaźnik dywersyfikacji struktury Creamera *Wz* (zmodyfikowany przez H. Rogackiego)	10,14	9,62	9,24

Źródło: Obliczenia własne.

rze działowej według liczebności podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego ($Wz = 10{,}14$).

Wyliczone wskaźniki dywersyfikacji Creamera dla wszystkich trzech wyróżnionych kategorii struktur inwestycji zagranicznych w przetwórstwie przemysłowym są stosunkowo duże, co wskazuje na dość silnie rozwiniętą strukturę, charakteryzującą duże i dojrzałe regiony czy też ośrodki przemysłowe. Badania w tym zakresie (choć w odniesieniu do aglomeracji miejskich) prowadzili m.in. Gruchman 1967; Rogacki 1988; Tobolska 2004. Wyniki otrzymane przez tych autorów potwierdzają tezę o pozytywnym związku między stopniem zróżnicowania struktury przemysłu a dynamiką rozwoju społeczno-gospodarczego. W analizowanym przypadku dość duże zróżnicowanie strukturalne inwestycji zagranicznych w przemyśle polskim powinno wpływać na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej naszego kraju i tym samym sprzyjać lokalizacji nowych obiektów przemysłowych. W rezultacie taka zdywersyfikowana struktura inwestycji zagranicznych w przemyśle może stanowić czynnik dynamizujący rozwój społeczno-gospodarczy kraju.

Analizując strukturę inwestycji zagranicznych w przemyśle, warto również zwrócić uwagę na silną dominację dużych przedsiębiorstw inwestujących w Polsce. W 2011 r. według statystyk GUS na 3395 podmiotów gospodarczych, które zainwestowały w naszym kraju ponad 1 mln USD, najwięcej, bo 1255 (37%), należało do sekcji przetwórstwo przemysłowe, a zainwestowany w nich kapitał zagraniczny wynosił 61 762,7 mln zł, co z kolei stanowiło 97,4% całego kapitału zagranicznego zainwestowanego w tej sekcji. Wśród licznej grupy przedsiębiorców zagranicznych największe znaczenie ze względu na wielkość inwestycji ma zatem stosunkowo nieliczna grupa inwestorów. Listy największych inwestorów publikuje corocznie Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ)

i w 2012 r. znalazło się na niej 1470 firm z 54 krajów, z czego 896 (tj. 61,6%) należało do sekcji przetwórstwo przemysłowe i pochodziło z 40 różnych krajów (www.paiz.gov.pl).

4. Zróżnicowanie kierunków napływu kapitału zagranicznego do przemysłu w Polsce

Inwestorzy zagraniczni działający w Polsce pochodzą ze 121 krajów, przy czym większość z nich nie ulokowała zbyt znaczącego kapitału – tylko z 16 państw pochodzili inwestorzy, którzy wnieśli kapitał większy niż 1% ogółu kapitału zagranicznego w Polsce, a z kolejnych 32 krajów pochodził kapitał nie większy niż 0,01% (GUS, *Działalność…* 2012). Z kolei w przetwórstwie przemysłowym (rys. 7) ponad połowa kapitału zagranicznego pochodzi z czterech krajów: Holandii (20,5%), Niemiec (15,6%), Francji (8,7%) i Luksemburga (8,3%). Dane te wskazują na dość silną koncentrację kierunków pochodzenia kapitału zagranicznego, ograniczonego w zasadzie do wysoko rozwiniętych państw UE oraz USA. Taki rozkład kierunków napływu inwestycji może stanowić potwierdzenie koncepcji oligopolistycznej reakcji Knickerbockera, która wyjaśnia motywy podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych przez korporacje transnarodowe poprzez efekt naśladownictwa, tj. dostosowanie własnej strategii do posunięć

Rysunek 7

Struktura kapitału zagranicznego wg kraju pochodzenia w przetwórstwie przemysłowym w Polsce – stan w 2011 r.

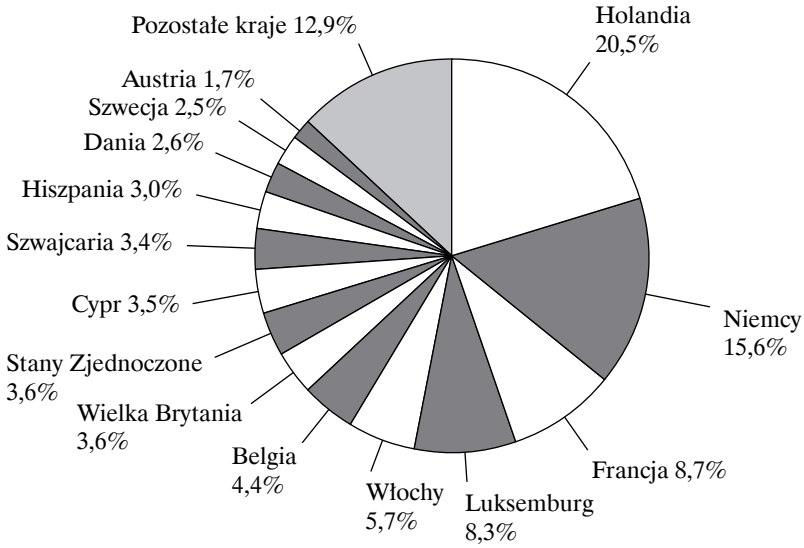

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

konkurentów (por. np. Gorynia 2007; Tobolska 2010c). Według tej koncepcji zachowania przedsiębiorstw są przejawem obrony swojej pozycji i niedopuszczania do nadmiernych zysków któregoś z rywali na nowym rynku. W rezultacie dochodzi więc do powstawania skupisk i koncentracji działalności w wybranych regionach, co w analizowanym przypadku można odnieść do dość znacznej koncentracji na rynku polskim inwestorów z kilku państw wysoko rozwiniętych.

Wśród największych inwestorów zagranicznych z listy PAIiIZ (www.paiz.gov.pl) najliczniejszą grupę w sekcji przetwórstwo przemysłowe stanowią przedsiębiorstwa międzynarodowe z Niemiec (219), a w dalszej kolejności z USA (88), Niderlandów (72), Włoch (62) i Francji (61). W tym rankingu warto zwrócić uwagę na pozycję inwestorów z USA, którzy ze względu na wartość zainwestowanego kapitału są dopiero na 8. miejscu, co wskazuje na relatywnie nieco „drobniejsze" inwestycje firm amerykańskich w porównaniu z holenderskimi czy niemieckimi. Najwięcej amerykańskich inwestorów z listy PAIiIZ reprezentuje działy: produkcji sprzętu transportowego (m.in. General Motors Corporation – główny inwestor w fabryce Opla w Gliwicach) oraz produkcji maszyn i aparatury elektrycznej (m.in. General Electric Corporation, z oddziałami w Warszawie, Kłodzku i Rzeszowie), a także produkcji żywności (m.in. Kraft Foods – od kwietnia 2013 r. Mondelēz International – producent głównie słodyczy, w Polsce posiada siedem fabryk: w Płońsku, Jankowicach k/Poznania, Skarbimierzu, Bielanach Wrocławskich, Cieszynie i Jarosławiu). Natomiast inwestorzy z Luksemburga, którzy ze względu na wielkość zainwestowanego kapitału są na 4. miejscu, to jednak pod względem liczebności nie stanowią znaczącej grupy (15 wobec np. 219 z Niemiec czy 88 z USA). Wśród nich największym inwestorem jest ArcelorMittal, zarejestrowany właśnie w Luksemburgu, a także The Goodyear Tire & Rubber Company – znany producent opon, główny inwestor w dawnym Stomilu w Dębicy.

Na rysunkach 8 i 9 przedstawiono rozmieszczenie spółek największych inwestorów zagranicznych w przemyśle w Polsce: holenderskich i niemieckich. Uwzględniono nie tylko miejsce rejestracji siedziby spółki z listy PAIiIZ, ale i jej oddziałów, zlokalizowanych w różnych regionach Polski. Głównym źródłem informacji dla identyfikacji tych miejscowości były strony internetowe poszczególnych spółek. Należy zauważyć, że w lokalizacji inwestycji zagranicznych ważne miejsce zajmuje województwo mazowieckie, co wynika głównie z rejestracji w Warszawie siedzib, central lub głównych biur spółek, które jednak swoją działalność produkcyjną prowadzą w zakładach w innych miejscach niż stolica.

Spółki holenderskie mają największy udział w kapitale zagranicznym zainwestowanym w przemyśle w Polsce, ale ich liczebność jest niemal 3-krotnie mniejsza od liczebności spółek niemieckich (72 wobec 219 według listy PAIiIZ). Najwięcej firm holenderskich jest zlokalizowanych w województwach mazowieckim (33), wielkopolskim (13) i dolnośląskim (10). Inwestorzy z Holandii zaangażowali swój kapitał głównie w produkcji spożywczej oraz w celulozowo-papierniczej, a do najbardziej znaczących inwestorów należą m.in.: Unilever

Rysunek 8

Rozmieszczenie największych inwestorów holenderskich w przemyśle w Polsce w 2011 r.

- Produkcja skóry i wyrobów ze skóry
- Produkcja tkanin i wyrobów włókienniczych
- Produkcja maszyn i urządzeń
- Produkcja metali i wyrobów z metali
- Produkcja pozostałych wyrobów niemetalicznych
- Produkcja żywności, napojów i wyrobów chemicznych
- Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych
- Produkcja celulozy, papieru i poligrafia
- Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej
- Produkcja sprzętu transportowego
- Produkcja mebli i wyrobów konsumpcyjnych
- Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych
- Produkcja drewna i wyrobów z drewna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.paiz.gov.pl

Rysunek 9

Rozmieszczenie największych inwestorów niemieckich w przemyśle w Polsce w 2011 r.

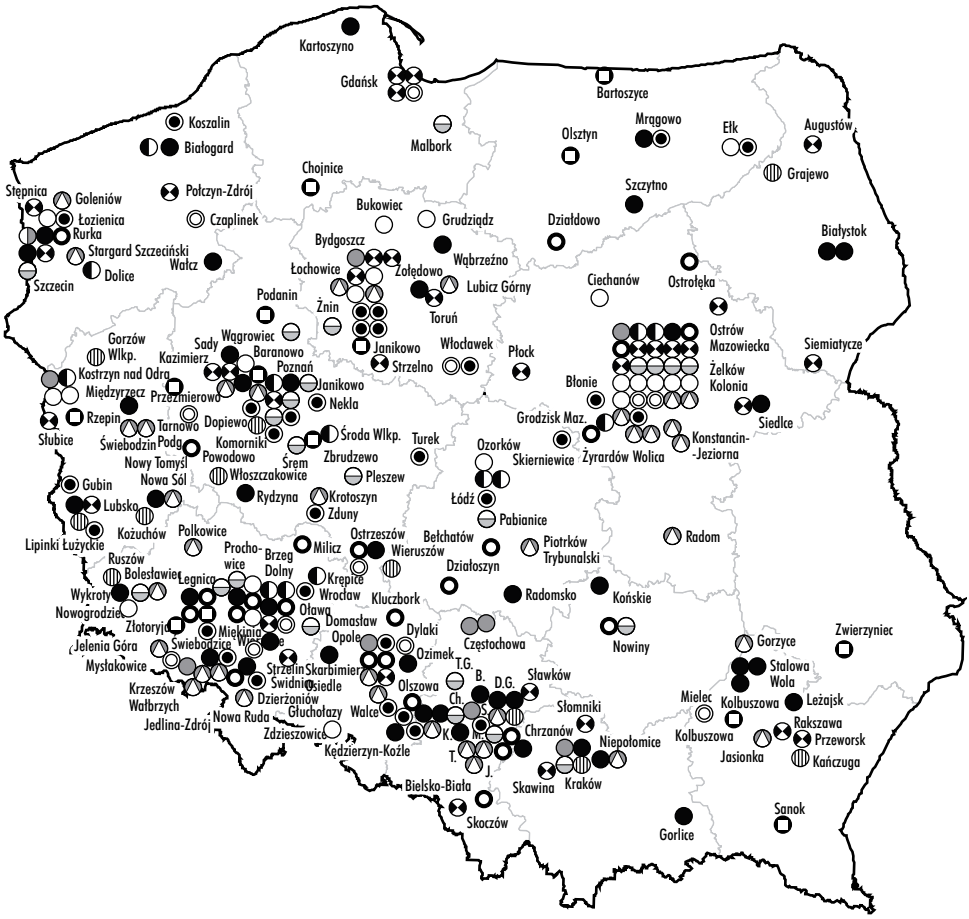

- Produkcja skóry i wyrobów ze skóry
- Produkcja tkanin i wyrobów włókienniczych
- Produkcja maszyn i urządzeń
- Produkcja metali i wyrobów z metali
- Produkcja pozostałych wyrobów niemetalicznych
- Produkcja żywności, napojów i wyrobów chemicznych
- Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych
- Produkcja celulozy, papieru i poligrafia
- Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej
- Produkcja sprzętu transportowego
- Produkcja mebli i wyrobów konsumpcyjnych
- Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych
- Produkcja drewna i wyrobów z drewna

B. – Będzin
Ch. – Chorzów
D.G. – Dąbrowa Górnicza
G. – Gliwice
J. – Jaworzno
K. – Katowice
M. – Mysłowice
S. – Sosnowiec
T.G. – Tarnowskie Góry
T. – Tychy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.paiz.gov.pl

(międzynarodowy producent żywności, a także artykułów chemicznych, zarejestrowany w Holandii, z siedzibą główną w Polsce w Warszawie. oraz fabrykami w Poznaniu, w Katowicach i w Baninie koło Gdańska), Heineken International B.V. (międzynarodowy producent i dystrybutor piwa; w Polsce posiada spółki zależne tworzące Grupę Żywiec z browarami w Żywcu, Cieszynie, Elblągu, Warce, Leżajsku), Mondi International Holdings B.V. (holenderski koncern specjalizujący się w produkcji papieru i opakowań z tektury; w Polsce zainwestował w fabryki m.in. w Świeciu, w Mielcu, Wierzbicy, Dorohusku).

Najliczniejszą grupę spółek z kapitałem zagranicznym w przemyśle w Polsce stanowią spółki niemieckie. Najwięcej z nich zlokalizowanych jest w województwach: dolnośląskim (43), mazowieckim (40) i wielkopolskim (36), w takich działach jak:

- produkcja metali i wyrobów z metali – w tym dziale działają m.im. Viessmann Werke GmbH & Co KG (producent kotłów metalowych, grzejników i bojlerów, swoje oddziały ma w Legnicy i Wrocławiu), ThyssenKrupp AG (ma oddziały m.in. w Katowicach, Będzinie, Dąbrowie Górniczej, Poznaniu), Stihl International GmbH (z oddziałem w Sadach), KTR Kupplungstechnik GmbH (oddział w Ozimku), Krause-Werk GmbH CO&KG, produkujący rury w Świdnicy;
- produkcja artykułów spożywczych – do tego działu należą m.in. Bahlsen (producent ciastek w zakładach produkcyjnych w Skawinie i Myślenicach), Hochland (producent serów w Kaźmierzu koło Poznania, w Baranowie koło Ostrołęki i w Węgrowie koło Siedlec, Südzucker AG (ma 5 cukrowni: w Świdnicy, Strzelinie, Ropczycach, Polskiej Cerekwi i Strzyżowie);
- produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych – w tym dziale zarejestrowane są spółki takich niemieckich producentów jak np.: Polychem Isolierhandel GmbH (w Poznaniu), Müller Technik GmbH (w Koszalinie), Nordfolien GmbH (w Zdzieszowicach), G. Bruss GmbH & Co. KG (w Mrągowie), DEPA GmbH (w Gubinie), Union Knopf GmbH (w Błoniu).

5. Zróżnicowanie regionalne lokalizacji przemysłowych inwestycji zagranicznych w Polsce

Lokalizacja inwestycji zagranicznych w Polsce jest dość silnie zróżnicowana regionalnie. Według statystyk GUS (*Działalność…* 2012) największy kapitał zagraniczny został zainwestowany w województwie mazowieckim, prawie połowa (48,5%) ogółu w kraju, a najmniej w podlaskim, zaledwie 0,3% ogółu (rys. 10). Jak już podkreślano, dominacja województwa mazowieckiego wynika z rejestracji siedzib bardzo wielu spółek w Warszawie, a w statystykach kapitał podstawowy jest przypisywany do adresu siedziby spółki. Nieco mniejsza dominacja województwa mazowieckiego występuje ze względu na liczbę podmiotów inwestorów zagranicznych – zarejestrowanych jest tam 37,9% ogółu podmiotów, a w przypadku tylko

Rysunek 10

Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego według województw w Polsce w 2011 r. ogółem oraz w sekcji przetwórstwo przemysłowe (w %)

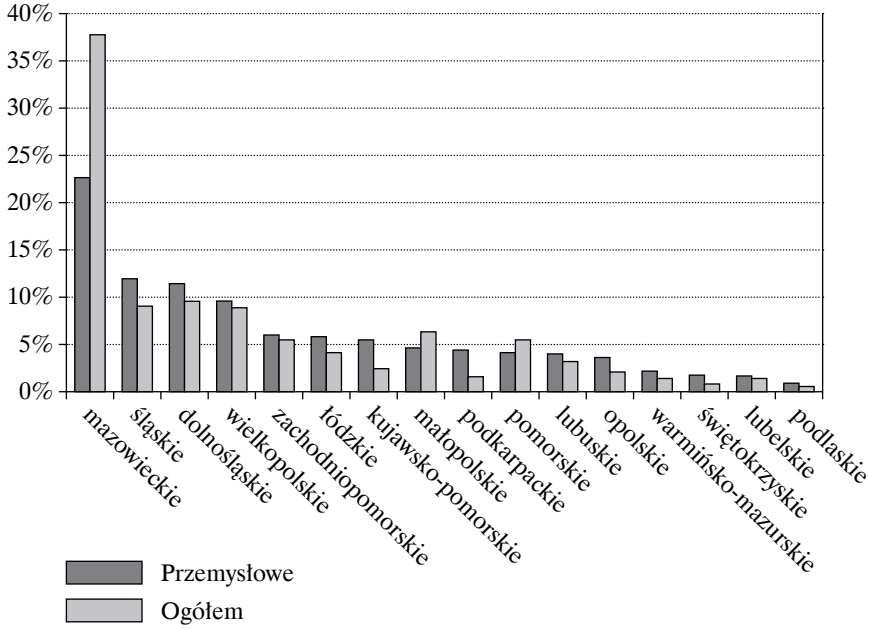

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, *Działalność…* 2012 i www.paiz.gov.pl

podzbioru spółek przemysłowych to jeszcze mniej – tylko 22,8%, tj. 281 z listy PAIiIZ (rys. 10). Kolejne miejsca w tym rankingu zajmują województwa dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie, w których zarejestrowanych jest 55,9% największych podmiotów przemysłowych; także w tym rankingu na ostatnim, 10. miejscu znajduje się województwo podlaskie – 0,6%.

Relatywne ujęcie przedstawionych danych statystycznych w postaci ilorazów lokalizacji (obliczanych jako stosunek udziałów procentowych danego regionu w analizowanej wielkości i w wielkości przyjmowanej za podstawową) również wskazuje na dość silną koncentrację regionalną podmiotów z kapitałem zagranicznym z sekcji przetwórstwo przemysłowe w stosunku do udziału tych województw w liczbie mieszkańców kraju (rys. 11). Regionami, które charakteryzują się dość znaczną nadproporcjonalnością opisywanej zmiennej, są województwa mazowieckie i dolnośląskie ($I_{Ir} > 1{,}5$); dość duża koncentracja występuje także w regionach zachodniej Polski: zachodniopomorskie ($I_{Ir} = 1{,}3$), lubuskie ($I_{Ir} = 1{,}4$), wielkopolskie ($I_{Ir} = 1{,}1$) oraz w województwie opolskim ($I_{Ir} = 1{,}4$). Z kolei dwa województwa: kujawsko-pomorskie i śląskie odznaczają się proporcjonalnością rozmieszczenia spółek z kapitałem zagranicznym w stosunku do liczby swoich mieszkańców ($I_{Ir} = 1{,}0$), a w pozostałych województwach występu-

Rysunek 11

Ilorazy lokalizacji *Ir* podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w sekcji przetwórstwo przemysłowe obliczone względem liczby mieszkańców województw w 2011 r.

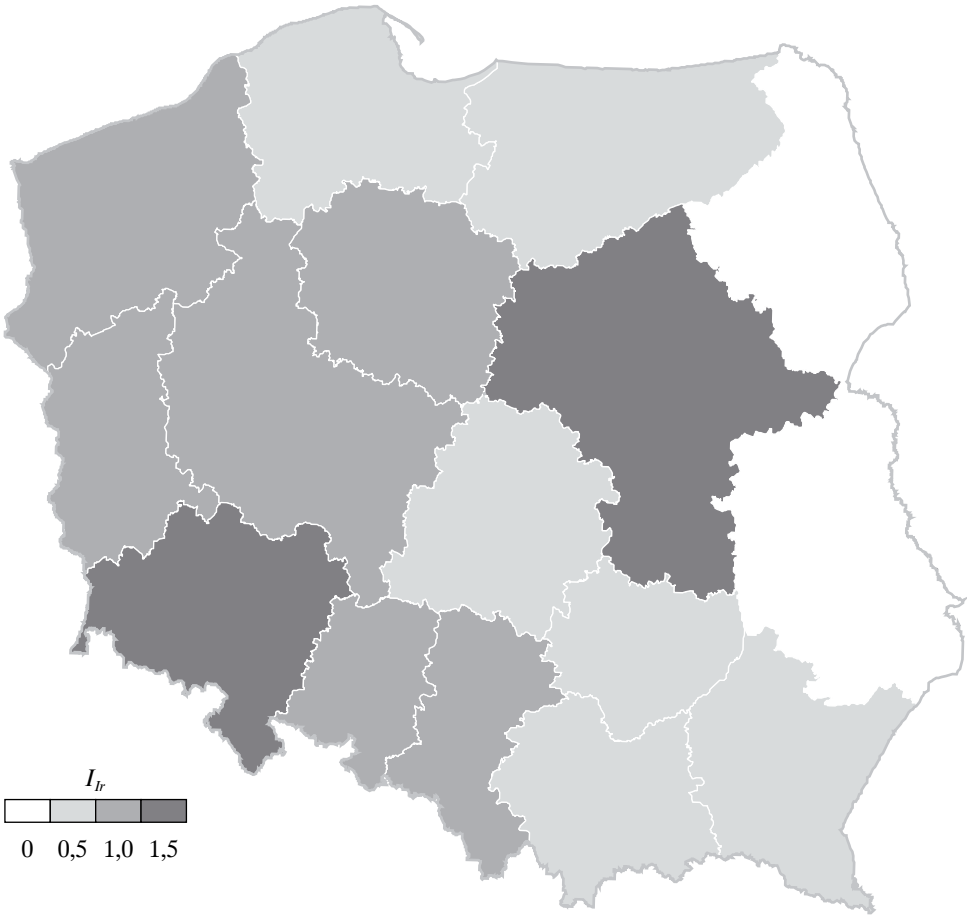

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, *Działalność…*, 2012 i www.paiz.gov.pl

ją relatywne „niedobory” przemysłowych podmiotów inwestorów zagranicznych w relacji do ich udziału w liczbie ludności kraju.

Podsumowanie

Przedstawiona szczegółowa charakterystyka struktury inwestycji zagranicznych w przemyśle w Polsce wskazuje na dość silną ich koncentrację działową i przestrzenną – większość inwestycji skoncentrowana jest w 4–5 działach przemysłu i 4

województwach, a główni inwestorzy pochodzą z 4–5 krajów. Z kolei pewnym syntetycznym odzwierciedleniem stopnia zaangażowania inwestorów zagranicznych w tej sferze gospodarki, abstrahującym od dywersyfikacji strukturalnej, może być „profil internacjonalizacji", w postaci diagramu przedstawiającego udział kapitału zagranicznego w kilku wielkościach ekonomicznych, wyrażonych takimi wskaźnikami jak (por. Tobolska 2007):

– udział spółek z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji przetwórstwo przemysłowe;
– udział pracujących w spółkach z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących w przetwórstwie przemysłowym;
– udział przychodów z całokształtu działalności w spółkach z kapitałem zagranicznym w wielkości przychodów wszystkich podmiotów zarejestrowanych w sekcji przetwórstwo przemysłowe;
– udział spółek z kapitałem zagranicznym w nakładach inwestycyjnych w sekcji przetwórstwo przemysłowe;
– udział spółek z kapitałem zagranicznym w eksporcie wszystkich podmiotów gospodarczych z sekcji przetwórstwo przemysłowe;
– udział spółek z kapitałem zagranicznym w imporcie wszystkich podmiotów gospodarczych z sekcji przetwórstwo przemysłowe.

Profil internacjonalizacji jako syntetyczne zestawienie informacji o udziale inwestorów zagranicznych w wybranych wielkościach ekonomicznych charakteryzujących sekcję przetwórstwa przemysłowego jest graficznym sposobem przedstawienia najistotniejszych aspektów procesu umiędzynarodowienia tej sfery gospodarki w Polsce. Z profilu (rys. 12) można odczytać, że w polskim przemyśle

Rysunek 12

Profil internacjonalizacji przemysłu polskiego w 2011 r.

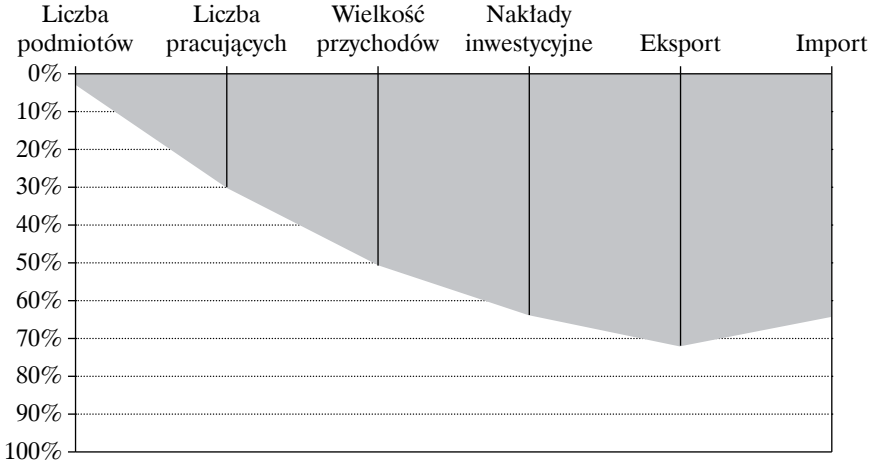

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: *Działalność…* 2012 oraz *Rocznik Statystyczny Przemysłu GUS* 2012.

funkcjonuje stosunkowo niewielka liczba spółek z kapitałem zagranicznym – jest ich zaledwie 2,7% w całej zbiorowości podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w sekcji przetwórstwo przemysłowe, ale zatrudniają one ponad 30% ogółu pracujących w tym sektorze. W kategorii wielkości przychodów spółki z udziałem kapitału zagranicznego zajmują ważną pozycję wśród pozostałych podmiotów przemysłowych, gdyż wypracowały więcej niż połowę (50,7%) ogólnej wielkości przychodów w 2011 r. Ponadto finansują one większość inwestycji w przemyśle (63,9%) i wykazują zdecydowanie największą aktywność w handlu zagranicznym wśród wszystkich podmiotów gospodarczych zajmujących się przetwórstwem przemysłowym w naszym kraju – ich udział w eksporcie wynosi 72,1%, a udział w imporcie – 64,3%. Można więc sformułować wniosek, że pozycja tej niewielkiej grupy podmiotów w przemyśle polskim jest znacząca ze względu na ich aktywność i wkład w rozwój gospodarki, co wyraża się przede wszystkim wielkościami nakładów inwestycyjnych i zaangażowaniem w handlu zagranicznym.

W podsumowaniu warto także zwrócić uwagę na znaczenie stopnia internacjonalizacji gospodarki, w tym przemysłu, w aspekcie dynamiki napływu inwestycji zagranicznych do naszego kraju. Odwołując się do ustaleń M. Goryni (2012, s. 423), dość dużą aktywność inwestorów zagranicznych i wielkość napływu kapitału zagranicznego można uznać za przejaw względnie wysokiej konkurencyjności naszej gospodarki w skali makroekonomicznej, choć jak wykazuje cytowany autor, w porównaniu z osiągniętymi wskaźnikami w innych krajach (takich jak Hiszpania, Portugalia, Czechy, Słowacja czy Węgry), gospodarka polska cechuje się jeszcze znacznymi rezerwami internacjonalizacji.

Tekst wpłynął: 12 lipca 2013 r.

Bibliografia

Buszko A., Vashchenko M., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Ukrainie: rola czynników instytucjonalnych*, „Ekonomista" 2012, nr 4.

Cieślik A., *Geografia inwestycji zagranicznych. Przyczyny i skutki lokalizacji spółek z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.

Czupiał J., *Przedsiębiorstwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011

Domański B., *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, UJ, Kraków 2001

Domański B., *Korporacje ponadnarodowe a miejsce (region)*, Biuletyn PAN KPZK z. 219, Warszawa 2005.

Domański B., Gwosdz K., *Efekty mnożnikowe w rozwoju lokalnym i regionalnym*, w: *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J. Parysek, T. Stryjakiewicz, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.

Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w Polsce w 2011 roku (oraz 2005–2010), Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa 2012 (oraz 2006–2011).

Dziemianowicz W., *Kapitał zagraniczny a rozwój lokalny i regionalny w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne" 20(53), Warszawa 1997.

Fierla I., *Procesy transformacji gospodarki a dynamika regionów*, w: *Procesy transformacji społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych struktur przestrzennych*, red. J. Lach, M. Borowiec, T. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe AP w Krakowie, Kraków 2007.

Flejterski S., Wahl P.T., *Ekonomia globalna. Synteza*, Difin, Warszawa 2003.

Zachowanie przedsiębiorstwa w procesie internacjonalizacji. Podejście sieciowe, red. K. Fonfara, PWE, Warszawa 2009.

Gorynia M., *Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007.

Gorynia M., *Ewolucja pozycji gospodarki polskiej w gospodarce światowej*, „Ekonomista" 2012, nr 4.

Górniewicz G., Siemiątkowski P., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie*, „Ekonomista" 2007, nr 3.

Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Gruchman B., *Rozwój przemysłu Wielkopolski w latach 1919–1960*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1967.

Isard W., *Metody analizy regionalnej*, PWN, Warszawa 1965.

Kowalski M., *Teoretyczne przesłanki umiędzynarodawiania działalności przedsiębiorstwa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 2004, nr 1.

Kutschker M., Schmid S., *Internationales Management*, R. Oldenbourg Verlag, Műnchen–Wien 2005.

Matykowski R., Tobolska A., *Funkcjonowanie zakładów przemysłowych XXI wieku na przykładzie Swedwood Poland i Volkswagen Motor Polska: analiza dojazdów do pracy*, w: *Problemy kształtowania się przestrzennych struktur przemysłowych i ich otoczenia*, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG nr 14, red. T. Rachwał, Z. Zioło, Warszawa–Kraków 2009.

Owczarzak R., *Pomiar zaawansowania procesów globalizacyjnych*, „Gospodarka Narodowa" 2006, nr 5–6.

Rachwał T., *Wpływ inwestycji zagranicznych na zmiany funkcjonowania Huty Szkła Jarosław S.A.*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny AP w Krakowie", z. 209, Prace Geograficzne XVIII, Kraków 2000.

Rogacki H., *Czynniki koncentracji przemysłu w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Geografia nr 41, Poznań 1988.

Rymarczyk J., *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004.

Stonehouse G., Hamill J., Campbell D., PurdieT., *Globalizacja. Strategia i zarządzanie*, Felberg SJA, Warszawa 2001.

Stryjakiewicz T., *Czynniki lokalizacji i funkcjonowania przemysłu rolno-spożywczego oraz jego struktura przestrzenna w regionie poznańskim*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Geografia nr 36, Poznań 1988.

Stryjakiewicz T., *Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1999.

Impact of Foreign Investors on Regional and Local Development: The Case of Glaxosmithkline Pharmaceuticals S.A. in Poznań, red. T. Stryjakiewicz i in., Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2005.

Stryjakiewicz T., *Konsekwencje globalizacji w skali regionalnej i lokalnej jako przedmiot badań geografii ekonomicznej*, w: *Geografia a przemiany współczesnego świata*, red. W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski, Wydawnictwo Uczelniane WSG w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2007.

Świdurska A., *Efektywność rozwoju strukturalnego małych miast w strefie wpływu aglomeracji poznańskiej*, Biuletyn PAN KPZK z. 232, Warszawa, s. 8–27, 2007

Tobolska A., *Zmiany własnościowe i organizacyjno-ekonomiczne w wybranych dużych przedsiębiorstwach przemysłowych Poznania w okresie transformacji*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe Poznań, 2004

Tobolska A., *Strategie globalne a nowe formy organizacji przedsiębiorstw transnarodowych*, w: *Rola przedsiębiorczości w podnoszeniu konkurencyjności społeczeństwa i gospodarki*, red. Z. Zioło, T. Rachwał, Przedsiębiorczość – Edukacja nr 2, Warszawa-Kraków 2006.

Tobolska A., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a internacjonalizacja przemysłu polskiego*, w: *Procesy transformacji społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych struktur przestrzennych*, red. J. Lach, M. Borowiec, T. Rachwał, Wydawnictwo Naukowe AP w Krakowie, 2007.

Tobolska A., *Miejsce inwestora zagranicznego w przestrzeni lokalnej i regionalnej na przykładzie Swedwood w Chlastawie*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Seria: Studia i Prace z Geografii i Geologii nr 5, Poznań 2010a.

Tobolska A., *Zróżnicowanie postaw społeczności lokalnych wobec inwestorów zagranicznych*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2010b, nr 1(39).

Tobolska A., *Koncepcje teoretyczne wyjaśniające zachowania korporacji międzynarodowych – wymiar przestrzenny*, „Ekonomista" 2010c, nr 2.

Wdowicka M., *Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej*, w: *Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku XXI wieku*, red. J. Parysek, „Biuletyn IGS-EiGP" UAM w Poznaniu, seria „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna" nr 6, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.

Yip G.S., *Strategia globalna*, PWE, Warszawa 2004.

Zorska A., *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

Korporacje międzynarodowe w Polsce. Wyzwania w dobie globalizacji i regionalizacji, red. A. Zorska, Difin, Warszawa 2002.

Źródła internetowe:

www.gus.gov.pl, *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w Polsce, Informacje i opracowania statystyczne*. GUS, 2005–2011. www.paiiz.gov.pl, Lista inwestorów 2012.

www.nbp./publikacje/zib 2003–2011.

www.nbp.pl, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2003 (w 2007, 2011) roku.*

www.paiiz.gov.pl, *Made in Poland. Inwestor's Guide for Manufacturing Companies 2013.*

www.unctad.wir, *World Investment Report (WIR)*, 2012, UNCTAD.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN INDUSTRY IN POLAND: THE SECTORAL AND SPATIAL STRUCTURE

Summary

This paper seeks to analyse the sectoral and spatial structure of the inflow of foreign direct investment (FDI) to industry in Poland and to determine the extent of internationalisation of this sphere of the economy. Those issues are significant not only in cognitive terms, but they can also have implications for the country's economy, in particular for its economic policy. In the first step of the research an analysis was made of the total inflow of foreign capital to Poland in a dynamic approach, compared against the global situation. Next the structure of foreign investment in the various sections of industry was characterised on the basis of selected variables: the capital invested, the number of companies with foreign capital, and the employment generated. Then the spatial structure of the foreign capital inflow to the Polish industry was identified in two aspects: by region where investment was located and by the investors' country of origin. On the basis of the observed tendencies and regularities, an assessment was made of the role FDI plays in the Polish industry. The analysis was summed up by constructing an FDI internationalisation profile.

Key words: foreign direct investment (FDI), industry, Poland

ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ПОЛЬШЕ: ВИДОВАЯ И ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ СТРУКТУРА

Резюме

Предметом исследования являются анализ видовой и территориальной структуры притока прямых иностранных инвестиций в промышленность в Польше и попытка определить уровень интернационализации этой сферы экономики. Данные вопросы не только являются существенными с познавательной точки зрения, но и могут указывать на определенные последствия для экономики, в особенности, для экономической политики страны. На первом этапе проведенного исследования был проанализирован приток капитала иностранных инвесторов в динамическом аспекте в масштабе Польши и в сравнении с глобальной ситуацией. На очередном этапе работы была выявлена структура иностранных инвестиций в разных отраслях промышленности на основе выбранных переменных: объем капиталовложений, число компаний с иностранным капиталом и численность сотрудников. В дальнейшей части исследования была выделена территориальная структура притока иностранного капитала в польскую промышленность в двух аспектах: направления инвестирования в масштабе регионов Польши и страны происхождения иностранных инвесторов. Исходя из выявленных тенденций и закономерностей, была произведена оценка явления прямых иностранных инвестиций в польской промышленности, а итоги анализа были представлены в форме конструкции профиля интернационализации.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестици, промышленность, структура